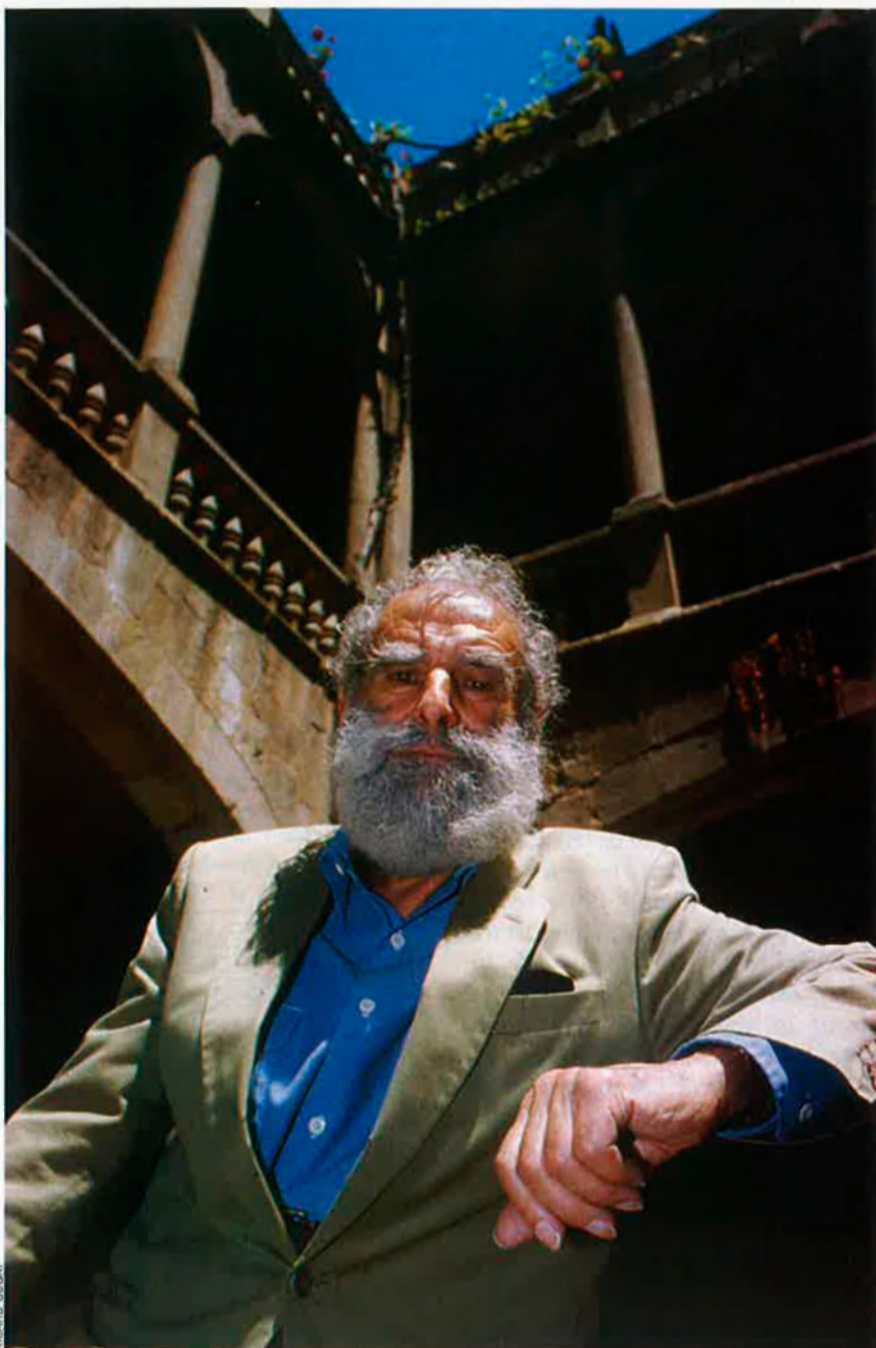

La *Gran Enciclopèdia Catalana*, en la reimpressió actualitzada de febrer de 1995, dedicava a Carles Fontserè i Carrió –“escenògraf, il·lustrador i dibuixant de publicitat” que “sobresortí com a cartellista en la guerra civil de 1936-39”– onze esquifides línies, acompanyades per la reproducció d’un dels seus cartells de la Guerra Civil, de la FAI, però no de cap foto seva. El març de l’any passat, en fer noranta anys, *Vilaweb* va retre-li homenatge amb una pàgina especial que va recollir les felicitacions dels internautes. I el mateix mes, i a Salamanca, un grup anomenat “Los amigos salmantinos de Carles Fontserè” demanava que li enviessin felicitacions a Banyoles, a través d’aquesta nota, que traduïm del castellà:

“El 9 de març el famós cartellista de la República Carles Fontserè farà noranta anys. Aquest incansable artista va ser víctima del franquisme i va viure exiliat a París i Mèxic: a més, tot el material del seu estudi va ser confiscat pel DERD [Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos, organisme creat pel ministre d’interior Ramón Serrano Suner, el “cunadísimo”]. Fontserè també ha escrit diversos llibres en els quals relata l’experiència de la seva llarga i testimonial vida. Amb l’objectiu de contrarestar l’anticatalanisme fomentat pels nostres representants municipals, hem creat entre molts salamanquins una cadena perquè Carles, el dia del seu aniversari, rebí postals de felicitació dels salamanquins demòcrates que desitgin afegir-se a l’homenatge que se li farà en diferents parts del món per la seva trajectòria vital en defensa de les llibertats i per la seva implicació personal en la devolució dels Documents Catalans o Papers de Salamanca.”

Entre la nota de la *GEC* del 1995 i la nota dels salamanquins demòcrates del 2005, o l’homenatge de *Vilaweb*, han transcorregut deu anys que han estat molt importants en la seva vida.

D’exiliat de tercera a ciutadà de primera

Carles Fontserè (Barcelona, 1916) va morir el dia 4 de gener a l’Hospital Josep Trueta de Girona, on havia ingressat tres dies abans. El seu estat de salut es va afeblir l’octubre arran d’una caiguda i no va poder participar en l’Encontre d’Escriptors dels Premis Octubre, on estava convidat.

RICARD CUGAT

Carlos Fontserè va recordar a EL TEMPS (núm. 684, 28 de juliol del 1997), en un reportatge de Josep Victor Gay, que, amb Anton Clavé, va protagonitzar la primera exposició d'art català a l'exili. Va ser a la Galeria Vivant de Perpinyà, el mes de març del 1939.

En primer lloc, i com recorden els salamaquins, va escriure diversos llibres testimonials. No van ser unes memòries més. Són un conjunt de records impressionant. El formen *Memòries d'un cartellista català* (Pòrtic, 1995), reeditat i revisat l'any passat, amb el títol *Memòries d'un cartellista del 36* (Proa); *Un exiliat de tercera a París durant la segona guerra mundial* (Proa, 1999), premi de la Crítica Serra d'Or, i *París, Mèxic i Nova York* (Proa, 2004). El valor d'aquestes memòries no va passar desapercbut a l'editor Vallcorba, i així, el 2004 apareixia a l'editorial El Acantilado la versió castellana d'*Un exiliat de tercera*.

El memorialista no era home de formació literària, però sí que tenia el cap molt ben ordenat i una memòria prodigiosa. Tampoc no era "artista", no era artista romàntic, i tot això va ajudar a crear aquest corpus testimonial tan extens i valuós. Tenim, doncs, que del 1995 fins ara, Fontserè ha estat present sempre als taulells de les llibreries amb un volum o un altre, i de notícia, n'ha estat moltes vegades.

EL TEMPS

Després hi ha el cartellisme. Durant dècades, els cartells només havien servit per il·lustrar els llibres d'història i satisfer col·leccionistes rics. Finalment, i gràcies a la revalorització d'altres cartellistes, com Renau, s'ha vist que eren obres d'autor i que, entre tots, Fontserè ocupa un lloc preferent: el primer cartell de la Guerra Civil és obra seva.

Però en aquesta tasca de reivindicació, Fontserè mateix, el darrer supervi-

vent dels cartellistes de la Guerra Civil, va representar-hi un paper clau. Les seves consideracions del 1983 sobre el cartell de la Guerra Civil marquen un abans i un després en l'estudi dels cartells. Fontserè hi distingeix entre els de la revolució i els cartells institucionals de la Guerra Civil, posteriors. Els primers, els de les primeres setmanes, van ser obra espontània i directa dels artistes que des del primer moment van col·laborar en la lluita contra la reacció i el feixisme. I els segons eren obra d'encàrrec de les oficines de propaganda i no tenien la riquesa imaginativa dels primers. Però això, Fontserè va mostrar la seva indignació per les exposicions i edicions que presentaven els cartells per ordre temàtic i no cronològic, des de la mostra organitzada a la Fundació Joan Miró de Barcelona el 1977 o el llibre de cartells de la República i la Guerra Civil seleccionats i comentats per Josep Termes.

Gràcies a les seves memòries i al creixent interès pel cartellisme històric, Fontserè va passar de personatge secundari que només mereixia unes po-

ques ratlles a la *GEC* a figura clau en la recuperació de la memòria de la Guerra Civil, i així ho van entendre els membres de la Comissió per la Dignitat, que van aconseguir que s'impliqués de tot cor en les mobilitzacions pel retorn de la documentació espoliada pel franquisme, entre la qual hi ha cartells fets per ell.

També ho ha estat, fins i tot personalment, per als historiadors i estudiosos de l'art que s'han interessat per la Guerra Civil. Paul Preston li dedica el seu recent llibre català, *Botxins i repressors* (Editorial Base, 2005).

A més, Carles Fontserè ha presentat, i representat, la cara amable, honesta i innocent de la revolució anarquista del 36 –les seves mans es van tacar de tinta, no de sang– en un moment, curiosament, que cada cop es veu més clar que els assassinats d'aquells primers mesos d'aquella burgesia criticada per Fontserè com també la destrucció del patrimoni artístic religiós, no eren pas obra d'incontrolats, sinó accions promogudes, des de l'arenga, pels dirigents; és a dir, eren el simple pas de la paraula a l'acció, era la revolució mateixa.

El cartellisme de Carles Fontserè durant la Guerra Civil ha d'ocupar un lloc preferent en totes les exposicions, com l'organitzada al Museu d'Història de Catalunya.

Haurà estat finalment aquella burgesia catalana que Fontserè presentava malalta de noucentisme i de seny la que l'ha fet finalment gran, editant els seus llibres (*Enciclopèdia Catalana*), comprant-los i llegint-los. I també col·leccionant els seus cartells "revolucionaris"

a preu d'or. Quan va haver de travessar els Pirineus era un exiliat de tercera. Quan ha mort, ho ha fet com a ciutadà de primera, com a ciutadà il·lustre, exemplar, respectat i estimat.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Pins

Als pins alenen infinitud, el seu harmoniós murmurar ens fa respirar perfums sagrats. La remor del vent entre la pinotxa parla el llenguatge més vell de la terra, contagia la nostra sang amb la frescor del temps dels déus. Foren rectes columnes dels temples més primitius al màgic bosc de la salut i la salvació, "aquells pins com una catedral"! Per això, per portar al poblat els efectes benèfics del forest, ara es planten a les nostres places majors; van, tallats, com una divinitat vençuda, abatuda, però, en enlairar-los, ressusciten i, al centre dels municipals melics de l'univers, es transfiguren en eixos del món. Passa a Pollença, al nord de Mallorca, o a Alcalà de la Jovada, a la Marina Alta, repoblada per mallorquins al segle XVII, o a Figueró de Montmany i Matadepera, al Vallès, o a les barraques diableres dels Ports. Presideixen el nostre solstici d'hivern. La vella Grècia ja els

El pi de Sant Antoni de Pollença.

duia en processó en les festes dionísiaques i, plantats enmig de les àgores, al seu entorn es menjava i es bevia, com encara es fa en les nostres viles.

Els frigus els associaren a Attis, el deu jove, amant de la mare Cibele, que s'autocastrava com les flors primaverals per engendrar el fruit i la collita i els romans adoptaren el mite i el ritu de dol que explotava en gran alegria amb el retorn de la primavera. Drets i rígids per encarnar els fal·lus, sempre verds per simbolitzar la immortalitat, volen trencar el fred de l'hivern, urgir el Sol, que ni llueix ni escalfa, a encendre's i, amb les noves flames, el foc nou, possibilitar noves germinacions, regenerar la

natura, una nova vida. Pins com els cantats per Costa i Llobera: "Mon cor estima un arbre: més vell que l'olivera,/ més poderós que el roure, més verd que el taronger/ conserva de ses fulles l'eterna primavera/ i lluita amb les ventades que atupen la ribera/ com un gegant guerrer."